

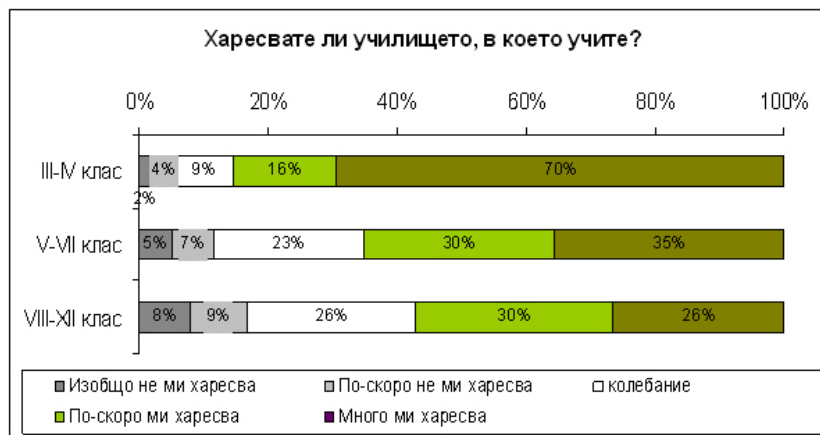
Децата на София в училище

Дневният ред на образователната система и на самите ученици драматично се разминават. Това сочат резултатите от изследването на Институт "Отворено общество" - София. Просто защото, според децата, институцията "училище" не се свежда единствено до учебния процес.

Светлана Аврамова

Делът на учениците, които харесват училището си, общо взето преобладава. Голяма част от тях се чувстват в него по-добре защитени, отколкото на други места в града, доволни са от начина, по който училището ги образова и от степента, в която ги подготвя за живота след завършването му.

Резултатите от изследването "Децата на София" показват, че няма основания темата за столичните училища да се драматизира. Въпреки това би било добре да се проблематизират дори малките относителни дялове на изразен негативизъм. С други думи - регистрираните проблеми трябва да бъдат формулирани и подредени според мненията и настроенията на самите деца, за да се превърнат в основа на бъдещите конкретни политики.

Повечето ученици са изразили одобрение за училището си. Въпреки това всеки четвърти ученик от V до XII клас е дал уклончив отговор на въпроса, а над 1/3 от всички ученици от III клас нагоре (6% от най-малките, 12% от прогимназиалните и 17% от гимназиалните класове), определено не харесват училището си. Повече от недоволните са сред по-големите ученици и са по-често сред учениците в публичните, отколкото в частните училища.

Какво не харесват, от какво са недоволни учениците?

Сред над 20 изредени в списък проблеми, засягащи изобщо столичните деца, 55% от запитаните малки и големи ученици са отбелязали лошата дисциплина в училище (вкл. "насилие" и "конфликти в училище", "лошо държане в клас". Опасенията на децата, (особено на по-малките) за ниско качество на образованието им, са изпреварени от редица други, свързани с реда и безопасността им.

Проблемите на децата в училище

На въпрос "кои са най-важните проблеми в училището, в което учат", отново на преден план се появяват група проблеми, свързани с реда и сигурността им – липса на дисциплина, невъзможността на учителите да я наложат, да противостоят ефективно на агресивните, да предотвратяват насилието.

Проблеми в училище	VIII-XII клас		V-VII клас	
	Брой отговори	%	Брой отговори	%
Ученици, които си мислят, че всичко им е позволено	758	48.8	397	53.3
Липса на дисциплина	731	47.1	446	59.9
Безпомощност на учителите да се справят с реда	617	39.7	216	29.0
Пренатоварена учебна програма	472	30.4	217	29.1
Агресия и насилие в училище	432	27.8	429	57.6
Лоша материална база	408	26.3	122	16.4
Лоша хигиена	401	25.8	249	33.4
Несправедливо занижаване на оценки	369	23.8	125	16.8
Лоши взаимоотношения между учениците	366	23.6	318	42.7
Сложен за възприемане учебен материал	342	22.0	137	18.4
Зле подготвени учители	335	21.6	94	12.6
Прекалено строги изисквания	286	18.4	95	12.8
Лошо отношение на учителите към учениците	284	18.3	108	14.5
Недостатъчно отопление	267	17.2	126	16.9
Незаинтересовани от работата си учители	211	13.6	44	5.9
Несправедливо завишаване на оценки	139	9.0	63	8.5
Друго	42	2.7	27	3.6
общо	6,460		3,213	

Разликата в отговорите на големите и малките ученици за липсата на дисциплина – посочено от съответно 47% срещу 60%, както и за агресията и насилието в училище – 28% срещу 58%, означава, че малките ("зайците" в V-ите и VIII-ите класове) са по-често жертвите и в по-добрия случай – уплашени свидетели на издевателства от страна на ученици в по-горните класове. Запитани "Кое най-много не харесваш в училище?", най-малките деца – от III-IV клас са отговорили "да ме бият", "че ни бият големите" и "големите се бият постоянно". Това е познато, но изглежда интензивността на явлениято е нараснала недопустимо.

За повечето ученици училището е място, на което се чувстват най-сигурни и защитени, но не може да не се обърне внимание на това, че има 27% от учениците в V-VII клас и дори 17% от VIII-XII клас, които оценяват риска за сигурността им в училище като голям. Това не е случайно – мненията им се основават на лично преживяното в ролята на жертви, на странични наблюдатели и на извършители. Над половината от най-малките ученици в III и IV клас и ¼ от по-големите са били обиждани, бльскани, бити, тормозени от съученици. На 40% от най-малките пък и на 38% от по-големите ученици се е случвало поне веднъж да им откраднат нещо в училище.

Какво признават, че извършват самите те? Сред учениците в горните класове само 26% "никога" не са дразнили съучениците си, а 19% признават, че напротив – правят това "много често"; всеки втори се държи нахално с учителите си, всеки трети е бил наказван в училище, по около 30% признават, че участват в сбивания, че чупят училищни вещи, че драскат по стените. По 5% от тях признават, че са наказвани, но се бият, драскат и чупят много често.

Сбивания и побои в училищния двор или коридор заплашват физическото им здраве повече, отколкото например недостатъчното отопление в класните стаи (посочено от 17% сред учениците). Обидите, заплахите, психическия тормоз, агресията и насилието сред учениците, се въртят в порочен кръг, от който става все по-трудно да се излезе.

Най-често от гимназистите е посочен проблемът, свързан с усещането за общата безпомощност да се въведат и отстояват еднакви правила за всички. Децата искат да бъдат справедливо третирани. Вместо това обаче те стават свидетели на безнаказаност за тези, които нарушават най-често и явно реда. Очевидно това не стимулира и останалите към самоконтрол и самодисциплина.

Програмата им е твърде натоварена, но сложността на материала, строгите изисквания или направо лошото отношение на учители към тях остават на по-заден план.

До голяма степен мненията на децата съвпадат с мненията на родителите им. Според 56% от възрастните, липсата на дисциплина е най-важният проблем, следван от агресията и насилието в училище (53%), поведението на "ученици, които си мислят, че всичко им е позволено" (47%), безпомощността на учителите да се справят с реда (41%). Съвпада делът на родители, малки и големи ученици (около 30%), според които учебната програма е пренатоварена, но повече родители, отколкото ученици, намират учебния материал като сложен за възприемане.

Въпросът за компетентността и мотивацията на учителите не е сред най-наболелите проблеми – нито за родителите, нито за учениците, особено за по-малките. Интересно е, че повече ученици в VIII-XII клас

виждат проблем в недостатъчната професионална подготовка на учителите си (22%), докато повече родители посочват като проблем недостатъчната заинтересованост на учителите (15%), макар и с малка разлика пред равнището на подготовката им (12%).

Забележимо се разминават мненията за "лошите взаимоотношения между учениците", което се определя като важен проблем най-често от по-малките ученици (43%), по-рядко от родителите (33%) и най-рядко от учениците в горните класове (24%).

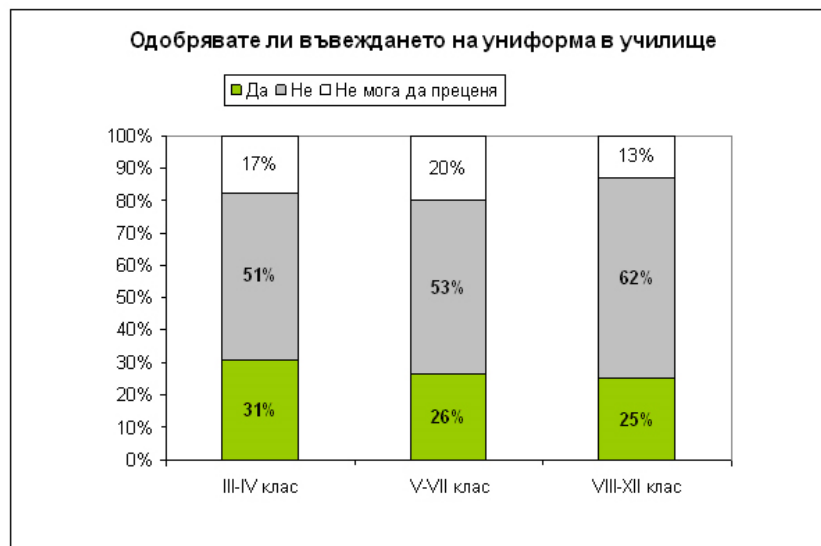
Материалната база не е посочена сред първите най-лоши страни на училищата. Ако се обобщят данните обаче се оказва, че този проблем (като се започне от най-елементарно обзавеждане и храната в стола и се стигне до уреди, компютри, спортна база и др.) стои на трето място, поне за част от училищата. Този проблем е изпреварен само от липсата на ред и защита и по-добре съобразеното натоварване в учебния процес.

Повечето ученици държат по-силно на чистотата във взаимоотношенията, отколкото на чистотата в училищните тоалетни. Не може обаче да се пренебрегне, че лошата хигиена в училище е един от 5-те най-големи проблема за всеки 3-ти ученик в V-VII клас, всеки 4-ти ученик от VIII-XII клас, а е отбелязан само от 18% сред родителите им.

За и против униформите

Мнозинството от децата на всички възрасти са против въвеждането на униформа в училище.

Привеждани са различни аргументи "за" и "против" униформите. Някои носталгично се надяват, че униформите ще елиминират поне външните белези на социалното разслоение, както било едно време. (Едно време имаше униформени цели народи). Други си представят униформени облекла като на престижни английски и американски колежи. Във всеки случай това не е съществен проблем за самите ученици, а не е лошо в подреждането на нечии приоритетни грижи за тях да се вземат предвид и техните приоритети.

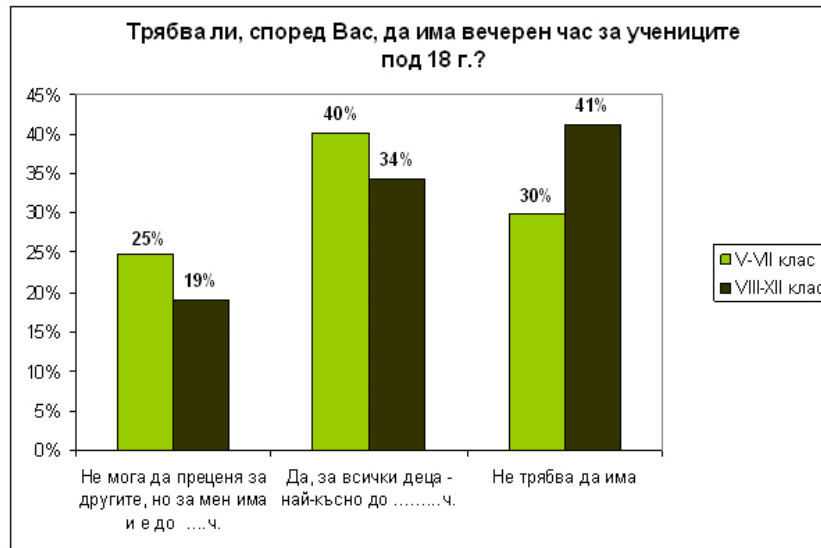

За и против вечерния час

Мнозинството от децата приема по принцип идеята за налагането на вечерен час. И преди задължителното му въвеждане, за всеки четвърти от по-малките и за всеки пети от големите ученици се е изисквало от семействата им да се прибират у дома до определен час. За 62% от по-малките е разрешено най-късно до 21.00 ч., (в т.ч. за 16% - до 18.00 ч.). Не са изключение и децата, които трябва да се прибират веднага след училище.

За 28% от гимназистите, на които е наложен вечерен час от родителите, този час е 21.00 ч. за други 30% е 22.00, но за 32% е до 23 и 24.00 ч.

На пръв поглед изненадва сравнително високият дял одобрение за вечерния час от страна на 40.2% от всички запитани сред V-VII и 34.4% от VIII-XII клас ученици, които нямат подобно ограничение. Те обаче са съгласни, че вечерният час е необходима превенция и трябва да се въведе за всички непълнолетни. За 14% от по-малките е нормално да се прибират преди 19.00 ч., за 16% - преди 20.00, за 21% - преди 21.00 ч.

Останалите са съгласни "по принцип". Защото, запитани конкретно до колко часа да е ограничението, всеки пети от по-малките и всеки втори от по-големите са настроени доста по-либерално. 22% от по-малките признават, че се налага да има вечерен час, но им се иска да е по-късен от 22.00 ч.

Няма особено разнообразие на предложенията за час от по-големите ученици. Половината сред съгласните по принцип предлагат да е по-късно от приетия – до 23.00 и дори 24.00 ч. Или накратко – да има вечерен час, но ако може да е до полунощ.

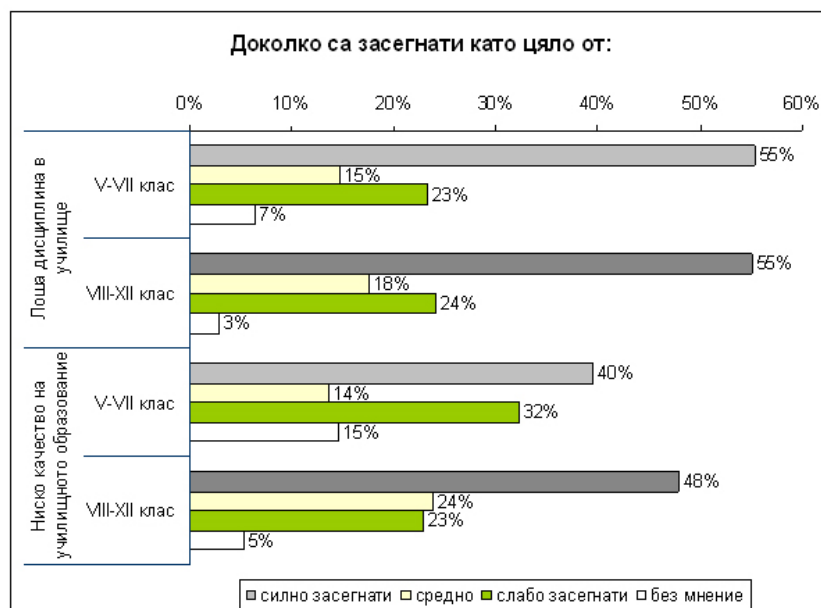
Изобщо против вечерния час са 30% от учениците в V-VII клас и 41% от VIII-XII клас.

Удовлетворение от подготовката в училище и учебния процес

Според 48% от учениците в по-горните класове, столичните деца са силно засегнати и от ниско качество на образование. Сред различните проблеми някои са записали "лошо образование", "лошо възпитание", "преписване" или "проблем са учителите"; "лоши отношения с учители", "с госпожите в училище"; "лоши...", "некомпетентни...", "ненормални...", "неподходящи...", "некачествени..." учители; "учители, оценяващи по симпатии"; "държането на зам.директорката..."

Само според 23% от гимназистите, няма такъв проблем.

Децата заявяват, че за тях е важно да имат "коректни взаимоотношения между учители и ученици"; "добри учители, а не такива, които не знаят какво искат"; препоръчват "уроците да се опростяват, съответно разбират, за да се запомнят по-добре", "да има качествено образование, а другото само си идва".

Една част от децата са недоволни от подготовката в училище като цяло.

Сред учениците в горните класове 17.2% са изцяло или твърде неудовлетворени, 31.3% са донякъде удовлетворени, а 6.3% не могат да преценят равнището на цялостната им подготовка в училище.

"Не намирам полза от училището", е написало едно от децата.

Най-важното за изучаване в училище

На въпроса "Какво е най-важно да се изучава в училище?", само гимназистите са дали 2 710 спонтанни отговора. 36% от тях не мислят, че училището ги подготвя да се справят с проблеми в живота, а имат подобно очакване: "да ни подготвят какъв е живота след училище"; "да ни разкажат за живота"; "за нещата от живота"; "за проблемите в живота"; "как да се справяме в живота"

За "истински важните неща", 70% от учениците в V-VII клас и над 80% от VII-XII клас не разговарят с учител, да не говорим за разговори с психолог. А биха искали. На въпрос какво е най-важно да се изучава в училище, между многото различни отговори, записани в свободна форма, изобилстват отговори с желание за:

- "час, в който да се занимават с нас"; "нашите проблеми"; "часове с възможност за разсъждения върху трафик, наркотици, цигари"; "агресията в училище и в къщи"; "домашно насилие"; "вандалщината"; "расизма";
- "взаимотерапия"; "самовъзпитание"; "самозащита"; "опасностите в действителността"; "оцеляване в извънредни условия"; "здравно възпитание"; "сексуална култура"; "морал"; "отговорност"; "норми на поведение"; "как да бъдем по-добри хора"; "разбирателство между хората"; "начин на общуване"; "държанието на хората в обществото"; "етика на поведение"; "етикет"; "нещата, които не са свързани с науката"; "човечност"....

На този вид потребности от общуване с възрастни (или с помощта на възрастните) едва ли е достатъчно да се отговори с "предприемане на мерки".

Най-важните предмети

Какво мислят децата за учебните предмети? В VIII до XII клас първите три предмета (с голяма преднина пред следващите три), подредени според важността им са: български език, чужд език (най-често английски) и математика, а вторите три - история, информационни технологии и спорт.

За децата от прогимназиалните класове се оказва най-важна математиката, а след нея българският и чуждият език.

Ето други мнения и предложения за най-важното за изучаване в училище, изредени от учениците, цитирани буквално и групирани тематично, а не количествено, според брой отговори:

- история и цивилизация; традиции и обичаи; свят и личност;
- гражданско образование; да изучаваме нещата, които стават по света; политика; държавни документи; права на човека;
- психология, естетика; право, философия; логика; социологически проблеми;
- човечност; морал; отговорност; норми на поведение;
- опасностите в действителността; опасностите за децата; оцеляване в извънредни условия; самозащита; оцеляване в природата;
- опазване на природата;
- здравно възпитание; здравно образование; сексуална култура;
- да изучаваме повече от специалността; да се наблегне повече на специалността която се учи;
- икономика и предприемачество; бизнес комуникации;
- системно програмиране; нови технологии;
- правилник за пътищата; шофиране.

Удовлетворение от преподаването на учебни предмети

Делът на доволените от преподаването по отделни предмети са между 60-80% сред учениците в прогимназиите, но под 60% в горните класове. Сред гимназистите, най-голям е делът на доволените от часовете по математика, история, български език и литература (по 57% за всеки от трите предмета). Най-висок дял на изцяло удовлетворените, събира часът по физическо възпитание – 39% от големите ученици.

Сред по-малките напълно доволените "по физическо" са повече, но, изненадващо, най-масово са изцяло доволените от часовете по математика.

Всеки четвърти гимназист е недоволен от преподаването както по физика и химия, така и по чужд език, а чужд език се посочва сред същите ученици като втори по важност предмет в училище след българския. Неудовлетворените гимназисти от преподаването по български език и литература и по математика са съответно 21 и 22 на сто.

Сравнително по-благоприятни са резултатите от прогимназиалните класове, при които крайно недоволни от преподаването на различните предмети (с изключение на музика и изобразително изкуство), са под 10 на сто.

41% от учениците в V-VII и 30% от учениците в VIII-XIII клас допълват образованието си с частни уроци, обикновено 1-2 пъти седмично, а малка част и по-често. Според цифрите, дадени от децата, разходите за частни уроци се оказват най-големите средно месечни разходи – на първо място за учениците в прогимназията (170 лв. средно на месец) и на второ място за гимназистите (160 лв. средно на месец), след разходите им за дрехи и обувки.

Музиката и агресията

Има два предмета, от преподаването по които учениците са най-недоволни – музика и изобразително изкуство. Само по тях (в класовете, в които се изучават), недоволните от преподаването им гимназисти преобладават над доволните. Защо и какво се случва в часовете по тези предмети, можем да си представим. Дори сред учениците, които много харесват училището си, всеки пети е недоволен именно по тези два предмета, особено от часовете по музика (14% са крайно недоволни). На пръв поглед проблем като че ли няма, тъй като на бележките по тези предмети не се придава особена важност. От друга страна обаче няма

възраст, в която музиката (извън училище) да заема толкова място и време в ежедневието на хората, като изключим професионалистите.

На какво се дължи разминаването? Заинтересованите страни (?) може да проверят дали това е въпрос на лично възприятие и мотивация, на по-високи или на по-различни изисквания на децата, или на учебен материал, учител, училище.

Вероятно не е толкова сложно да се погледне сериозно на "несериозното" и вместо за дисциплиниращи мерки, да се помисли дали за ограничаване на агресията сред учениците не биха помогнали тъкмо едни други, по друг начин провеждани, часове по (може би друга) музика.

Отново за децата, които много харесват училището си

По редица въпроси мненията на децата, които много харесват училището си, не се различават драстично от мненията на останалите. Това се отнася както за сложността на учебния материал или за твърде натоварената учебна програма, така и да това, което им се случва извън училище – заплахи, грубост, кражби, срещи с непознати след виртуално общуване.

Все пак изследването регистрира различия, за които няма достатъчно данни, за да бъдат категорично обяснени, но които заслужават да бъдат споменати, независимо дали позитивното отношение на ученика към училището е причина за изразеното по-високо одобрение или е следствие от обективно по-добри елементи от характеристиката за дадено училище.

Така или иначе позитивно настроените към училището си посочват по-рядко липсата на дисциплина и прояви на агресивно поведение; значително по-рядко от останалите споменават учителя като проблемна фигура и дразнител. И материалната база, и хигиената в съответните училища изглежда е по-добра. На по-малко от тези ученици се е случвало да им откраднат нещо в училище или да ги тормозят съученици.

За сметка на изброените плюсове дотук, впечатлява един друг резултат: тези ученици посочват по-често (58%) от останалите, проблема, оказал се на първо място според отговорите на гимназистите (49%) и на трето за по-малките (53%), а именно наличието на "ученици, които си мислят, че всичко им е позволено."

Учениците, които много харесват училището си, не са концентрирани само в няколко софийски учебни заведения. Все пак, сред попадналите 128 училища в извадката, най-харесваните от повече деца се очертават ЧСОУ "Дрита", НПМГ, 97 СОУ, 30 СОУ, I-ва АЕГ и Американския колеж.